

про прагнення держави дотримуватися індивідуального підходу і враховувати соціально-культурні потреби населення навіть в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. «Про правовий режим воєнного стану»: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Марущак А. Обмеження права на пересування в умовах військового стану: практика в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 58–63.
3. Загальна декларація прав людини: Декларація від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/conv#Text.
5. Міхневич Л. В. Правомірність обмеження права на свободу пересування в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Т. 1, № 82. С. 215–222.
6. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Каб. Міністрів України від 27.01.1995 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF/conv#n248>.

Пешкова Анастасія Вячеславівна,
здобувачка ступеня вищої освіти
магістра Інституту заочного та
дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного
права Навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРАВА ЛЮДИНИ: МЕЖІ ДОПУСТИМОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

Запровадження воєнного стану як особливого правового режиму є об'єктивною реакцією держави на збройну агресію та загрозу національній безпеці. Водночас в умовах демократичної правової держави застосування надзвичайних заходів не може виходити за межі допустимого обмеження прав і свобод людини, що зумовлює актуальність дослідження співвідношення

публічних інтересів, національної безпеки та конституційних гарантій прав людини.

Україна, будучи учасницею Ради Європи та ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі - ЄКПЛ) зобов'язана забезпечувати й гарантувати права та свободи, передбачені цим міжнародним документом. Водночас стаття 15 ЄКПЛ передбачає, що в умовах війни або іншої суспільно небезпечної ситуації, яка загрожує життю нації, держава може тимчасово відступати від певних зобов'язань, аби оперативно реагувати на надзвичайні виклики (зокрема, пов'язані з воєнними діями). Однак це означає не повне скасування чи ігнорування прав людини, а лише тимчасове обмеження окремих прав у межах, необхідних для подолання критичної ситуації [1].

Відповідно до ст.8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військово командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану. Проте, навіть в важкі періоди, держава не має права повністю відмовлятися від гарантій основоположних прав людини і громадянина. [2]

Конституція України передбачає вичерпний перелік прав, які не можуть бути обмежені в демократичній державі, а саме: громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство; кожна людина має невід'ємне право на життя; кожен має право на повагу до його гідності; кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність; усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк; кожен має право на житло; шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї; діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; кожен має право на освіту; громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади,

органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень; кожному гарантується право знати свої права і обов'язки; кожен має право на професійну правничу допомогу; ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. [3].

Навіть в умовах воєнного стану демократична держава не може обмежувати даний перелік прав людини. Це передбачено тим, що в Конституції України закріплено принцип верховенства права та зазначено, що людина, її життя, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю.

Разом з цим, Конституція України передбачає перелік прав які можуть бути обмежені під час воєнного чи надзвичайного стану. Основним обмеженням є права на вільне пересування; недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, втручання в його особисте і сімейне життя, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, свободу думки і слова, брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, право збиратися мирно, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, право на підприємницьку діяльність, право на працю, право на освіту тощо[3].

Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України права та свободи людини і громадянина можуть обмежуватись, а також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Проаналізувавши зазначені документи можна виділити такі права та свободи фізичних осіб, що можуть бути обмежені: право на недоторканність житла; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на невтручання в особисте і сімейне життя; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; право

володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право на підприємницьку діяльність; право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту.

Також, введення воєнного стану не може бути підставою для посягання на життя людини, застосування насильства, тортур та будь-якого жорсткого поводження, що принижує людську гідність. Варто наголосити на тому, що поняття обмеження прав людини відрізняється від поняття порушення прав людини. Обмеження прав людини відбуваються, коли держава обмежує використання окремих прав людини в певних ситуаціях із законною метою, такою як забезпечення безпеки, громадського порядку, захисту прав та свобод інших осіб або інтересів суспільства загалом. Обмеження прав людини постійно пов'язані з певними умовами і повинні бути пропорційними до легітимних цілей. В свою чергу порушення прав людини завжди перебуває поза межами дозволеного та законодавчого підґрунтя. [4]

Отже, запровадження воєнного стану є вимушеним етапом в діяльності держави з метою захисту громадян, але навіть в такі періоди абсолютні права не мають бути порушені. Демократична держава зобов'язана забезпечувати баланс між потребами національної безпеки та збереженням прав людини і громадянина в цілому. Оскільки, забезпечення даних прав є показником належного стану правової системи держави.

Список використаних джерел

1. Сергій Кошель. Які права можуть і НЕ можуть бути обмежені під час воєнного стану – URL: <https://ldn.org.ua/consultations/yaki-prava-mozhut-i-ne-mozhut-but-y-obmezheni-pid-chas-voiennoho-stanu/>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 14.05.2025 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Відомість Верховної Ради України. 1996. Ст.64. Поточна редакція від 01.01.2020. ст..64,141 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Надія Петечел. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. URL: <file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8F/Downloads/ihorkozych,+2024.09.petechelN.pdf>